

УДК 371.11:371.134:378.1

DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-1-36-44

**“The Road Map” of the teacher’s pedagogical skills
“Дорожня карта” педагогічної майстерності вчителя**

Yevgeniya Yelenina,
head's assistant from the educational
work, teacher-methodologist

Свєнєнїя Єленїна,
заступник директора з навчально-
виховної роботи, учитель-методист

<https://orcid.org/0000-0001-7877-7176>

eleninaevgenija@gmail.com

School I – III grades, № 32 of
Zhytomyr

ЗОШ I – III ступенів № 32
м. Житомира

✉ 48 Chudnivska St.,
Zhytomyr, Zhytomyr region,
10005

✉ вул. Чуднівська, 48
Житомир, Житомирська обл.,
10005

Original manuscript received January 17, 2019

Revised manuscript accepted April 12, 2019

ABSTRACT

In the article “The Road Map” of the teacher’s pedagogical skills the generalization table and expanded explanation of the driving force of the experience – systematics are presented. The key to success in achievement of pedagogical skills is tested multiple times by the staged organization – methodological system practice by M. Paltishev.

Just in this cooperative process of objects’ activities – teachers and pupils – the understandable way to the choice of content, methods and means of teaching is created.

Internal and external parts of pedagogical skill, time-limited thematical system of teaching are coexisted on each stage.

A system approach to forming culture of knowledge is based on the authorial teaching practice which proves that Art contributes to efficiency of this process as a structural element and thanks to its purely artistic properties.

The experience approaches dreams of every teacher to become a Master, to achieve harmony in his work.

The approbation of given ways is an example that conduces of creation of actions algorithm for realization by teacher his own educational system.

Key words: *staged organization-methodological system; time-limited thematical system of education; internal, external components of pedagogical skills; art; harmony.*

Постановка проблеми. Для фахового зростання вчителів активне знайомство з досвідом застосування ефективних шляхів піднесення їх педагогічної майстерності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Удосконаленню педагогічної майстерності завжди приділялась увага ще за часів “Великої дидактики” Я. Коменського і до кінця ХХ століття, коли вчительська громада реалізувала ідеї В. Сухомлинського, осягала сутність досвіду вчителів-новаторів (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкової, В. Шаталова, Є. Ільїна).

Сучасному педагогу необхідно орієнтуватися в проблемах запровадження теорії оптимізації освітнього процесу (Ю. Бабанський, М. Поташник), концепції програмованого навчання (Н. Талізїна, Т. Ільїна), планомірно-поетапного формування розумових дій (П. Гальперін), проблемного навчання (М. Скаткін, М. Махмутов, І. Лернер), розвивального навчання (Д. Ельконін, В. Давидов, Л. Занков), системі М. Монтесорі, технологізації процесу навчання, активному застосуванню інтерактивних методів, прийомів.

В умовах реалізації державної політики (Нова українська школа) з урахуванням вимог закону України “Про освіту” педагогічним працівникам пропонується ознайомитися з досвідом країн Західної Європи, США, Канади, який при необхідному матеріально-технічному забезпеченні освітнього процесу має розширити діапазон можливостей учителя.

Можна погодитися з думкою автора статті “Формат провідництва” про те, що “у цьому теоретико-методологічному розмаїтті органи управління освітою вбачають шлях до підняття рівня професійної майстерності всіх учасників освітнього процесу. Організуються моделі запровадження визначних ідей, теорій, парадигм у практику педагога, керівника” [1, 169].

Природно виникають питання: що стане пріоритетним, хто займе позицію лідера? Саме тому пропонуємо вивчення творчості М. Палтишева, Почесного доктора педагогічних наук національної Академії педагогічних наук України, Народного учителя, кандидата педагогічних наук, доцента, лауреата Вищих педагогічних премій, учителя фізики м. Одеси, як провідника ідеї вдосконалення педагогічної майстерності вчителя.

Виділення невіршених проблем. Для прикладу, звернемося до книги М. Палтишева “Екклесіаст педагогіки. (Проповідник педагогіки). Книга для учителя”. Існує дещо скептичне ставлення до проповідників. Але, як у будь-якій справі, є все ж таки провідники і Проповідники. Микола Миколайович, поєднуючи зазначені якості, вибрав собі в супутники царя Соломона.

Так, “все – суета и томление духа”, “... все его дни – беспокойство, даже и ночью сердце его не знает покоя...”. Але “Слова из уст мудрого – благодать...”, “И предал я сердце мое тому, чтоб исследовать и испытать мудростию все, что делается под небом: это тяжелое занятие дал Бог сынам человеческим, чтобы они упражнялись в нем” [5].

І кличе нас із собою пройти свій шлях (суета суета) також із радістю. Як людина відповідальна пропонуємо для навчання в дії “дорожню карту”. Так, ми звикли, що, крім першоджерела тлумачення, є “дорожня карта” у вирішенні політичних питань. Причому тут політика? Ми живемо в такі часи, коли і освіта стає вагомою частиною політики.

У передмові Микола Миколайович задається питанням, чи має він право проповідувати, давати нам “дорожню карту” (“Екклесіаст педагогіки”)? Підґрунтям для позитивної відповіді слугує те, що в ході педагогічної діяльності він щороку проводив 300 відкритих уроків, які

відвідали 30000 його колег, виступав на міжнародних науково-практичних конференціях, з'їздах учителів, Асамблеї ЮНЕСКО, видав майже 300 науково-методичних робіт, серед них 15 книг для вчителів.

Його учні завжди займали призові місця на олімпіадах із фізики. Кабінет фізики, який він постійно удосконалював, завжди вважався найкращим у країні. Займаючись громадською, політичною діяльністю, залишався вчителем. Усе своє життя присвятив педагогіці — роботі з дітьми. Тому він і сформулював основний принцип роботи вчителя — досягнення педагогічної гармонії в роботі з учнями.

Автор книги пише, що він “оточив загальновідому цілісну дидактичну систему навчання ореолом створення комфортного психологічного клімату в класі”.

Важливо і те, що ця “дорожня карта” дає можливість і знаному метру від педагогіки, і тому, хто робить перші кроки професійної діяльності, глибше проникнути, власне, у свою особисту діяльність, у ту педагогіку, яку, як зазначає автор, вони несуть дітям.

Безперечно, завдяки авторському стилю викладу (ясно мислить — чітко викладає), ця “дорожня карта” буде цікава громаді в цілому, представникам батьківської громадськості. Недаремно якось один із батьків докоряв синові: “Я ж тебе привів учитися не в ... (далі йшла назва навчального закладу), а до Палтишева, ти мене підводиш...”.

Виклад основного матеріалу. Так от, шановний колего, дивись у “дорожню карту” і роби своє, звіряй орієнтири!

Почнемо з аксіоми, яка викладена на початку “Часть вторая. Экклесиаст в цитатах”: “Педагогіка супроводжує нас все життя. У дитинстві нас виховували батьки, потім дитячий садок і школа, потім інститут, потім колеги на роботі, а ми виховуємо своїх дітей і онуків. А, взагалі, за великим рахунком, нас виховує Життя!”.

Цю думку робить аксіомою те, що в умовах суцільних змін, у яких ми живемо, вона співзвучна з вимогою сьогодення: вчитися впродовж всього свого життя. На це ми налаштовуємо своїх учнів.

Сподіваюсь, як і Миколі Миколайовичу, нам стане до вподоби головний герой твору американського письменника Ричарда Баха “Чайка за ім'ям Джонатан Лівінгстон”, який вважав, “що життя не вичерпується їжею, боротьбою та владою у Зграї”, був переконаний, “що існує дещо, що називається досконалістю” і “сенс життя у тому, аби досягти досконалості і розповісти про це іншим” [2].

І Микола Миколайович розповідає: “Викладання — це ремесло, наука і мистецтво” [3, 25]. “Педагогічна майстерність учителя полягає в постійному намаганні досягти *педагогічної гармонії* в своїй роботі” [3, 55]. Філософія думок автора створює для нас “дорожню карту” — опору, яка свідчить, що цей шлях можливо пройти:

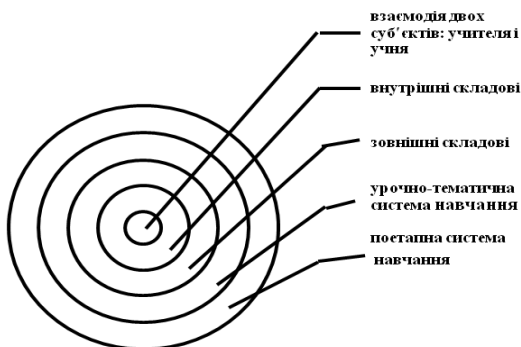

Схема 1. “Дорожня карта” педагогічної майстерності вчителя – системний погляд

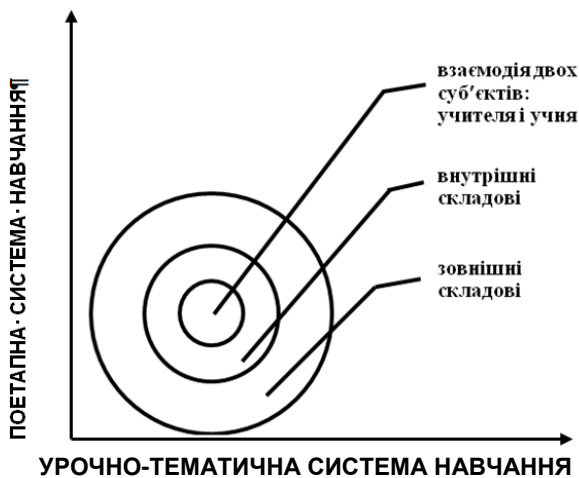
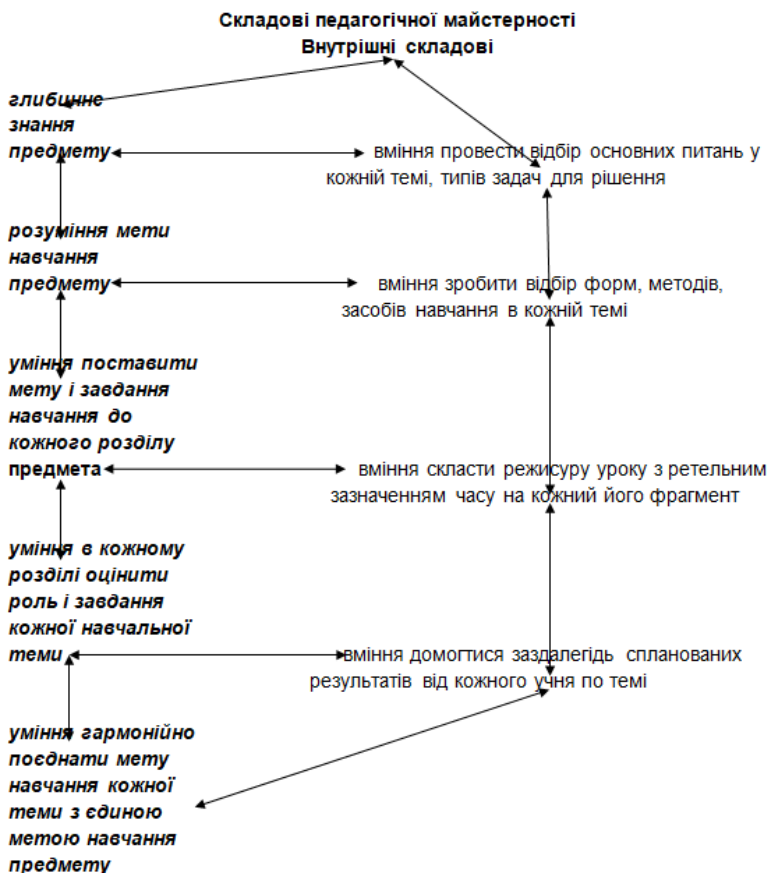
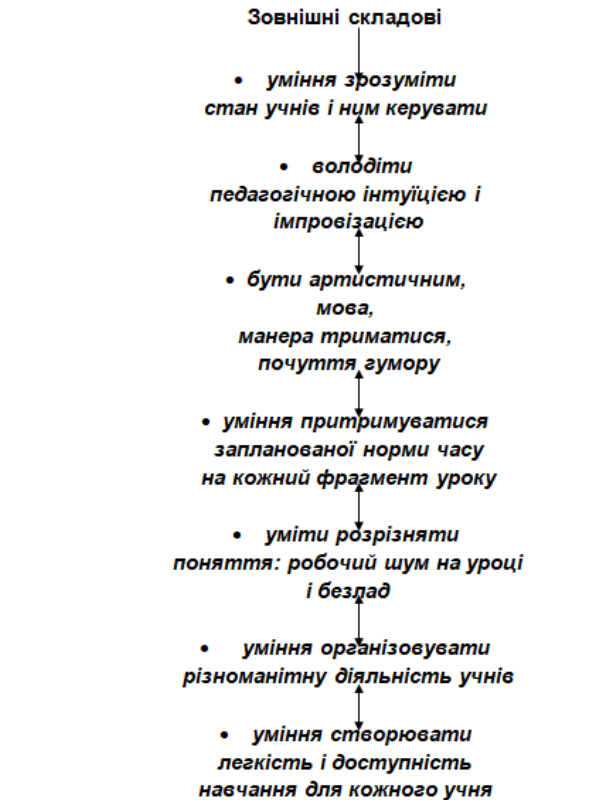

Схема 2. Впливові складові співпраці вчителя і учнів у зазначеній системі координат

А для допитливого мандрівника “дорожню карту” можна розгорнути [3, 57]:

Автор пропонує блок-схеми.

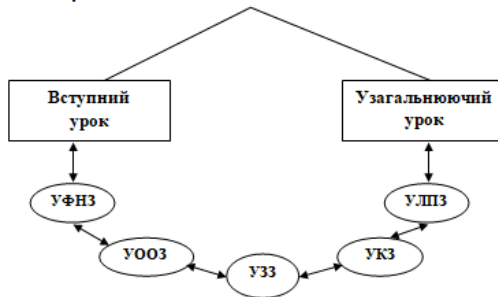

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПІЗНАННЯ УЧНІВ

Урочно-тематична система навчання

УФНЗ – урок формування нових знань;

УООЗ – урок обробки отриманих знань;

УЗЗ – урок закріплення знань;

УКЗ – урок контролю знань;

УЛПЗ – урок ліквідації прогалин у знаннях.

Для кожного з них у відповідності до мети етапу відбір своїх форм, засобів і методів навчання.

У сучасній освітній програмі школи зазначено:

- урок формування компетентностей;
 - урок розвитку компетентностей;
 - урок перевірки/ оцінювання досягнень компетентностей;
- урок корекції основних компетентностей.

Поетапна система навчання

I етап – виявлення і ліквідація прогалин у знаннях учнів (“азбука” предмету).

II етап – прийоми навчальної діяльності:

- ✓ уміння слухати;
- ✓ уміння вибирати головне;
- ✓ самостійна робота з посібниками;
- ✓ читання – переказ;
- ✓ навчання відповідати усно;
- ✓ багаторазове повторення матеріалу

III етап – навчання на традиціях, що склалися з використанням урочно-тематичної залікової системи навчання (контроль знань).

IV етап – підготовка до іспитів.

“Йде мова саме про організацію освітнього процесу, який характеризується усвідомленим підходом до вибору змісту, форм, методів, засобів” [3, 64]. На кожному етапі успішно співіснують внутрішні і зовнішні складові педагогічної майстерності, урочно-тематична система навчання. Усі “елементи цілісного процесу видозмінюються в міру розвитку загально-навчальних навичок та пізнавальних інтересів учнів” [3, 64]. Кожний етап – внесок у розвиток творчих здібностей школярів, досягнення певного запланованого результату.

Неодноразово пересвідчуємося: долати труднощі на шляху пізнання навколишнього світу допомагає мистецтво. Тому Микола Миколайович переконливо доводить, що “велике мистецтво завжди підкоряло людство, виховувало, формувало найкращі людські якості. Мистецтво вірша, мистецтво малювання, мистецтво співу, ... мистецтво викладання — все це надихає” [3, 49]. На власному прикладі демонструє, як під час викладання точних наук можна використовувати “досягнення людської душі, тонке відчуття навколишнього світу, проникнення в розум і серця людей”.

Основне завдання: емоційний вплив, створення певного настрою, який співзвучний навчальному матеріалу.

Використання мистецтва:

- **фон** цілісний або уривчастий;
- емоційні **вступ** або **завершення**;

- **вислів** відповідно до змістового аспекту уроку;
- більш насичене **доповнення** чи **підтвердження** фактичного матеріалу;

- **розширення** процесу пізнання;

- **педагогічний прийом, спосіб**, які сприяють розвитку мислення учнів.

Автор говорить “про **дидактичні основи** застосування елементів мистецтв у викладанні загальнонавчальних предметів” [3, с.49]. Перекоує, що якість навчання дітей при цьому тільки підвищується.

На думку Миколи Палтишева, “учитель – Майстер слова, звуку, думки, емоцій та настроїв, створення, констатації знань» [Там само].

Тому погоджуємося з **майстром**, його **порадами**:

- Урок – це завжди гра. Гра розуму (бо завжди треба миттєво зреагувати на нову ситуацію в класі), гра міжособистісних стосунків (бо треба знайти такі педагогічні прийоми, які мобілізують або розслабляють клас), гра інтелектів учителя та учнів (хто знає більше – я чи ви?).

- Урок-експромт – найвищий пілотаж учителя! Натхнений політ думки, творча імпровізація, демонстрація думок, які народжуються саме на очах учнів – зразок інтелектуального багатства людини і приклад його застосування в житті.

- Потрібно не просто навчати, а навчати просто.

- Стань учителем-майстром! Гумор, жарти, жвава мова, нестандартні приклади та імпровізація на уроці — це арсенал учителя-майстра.

- Накопичуй у собі інтелектуальне багатство! Поезія, музика, живопис, слайди, відеокліпи – це арсенал інтелектуального багатства вчителя. Навчись використовувати це на уроках.

- Урок – це не просто 45 хвилин. Це все життя, яке вчитель прожив до цього.

Висновки. Рух триває... Удосконаленню шляхів формування пізнання учнів немає меж. Тому завжди першочерговою буде увага до педагогічної майстерності вчителя.

Запропонована “дорожня карта” педагогічної майстерності – “алгоритм дій учителя для усвідомлення своєї власної системи навчання” [3, с. 91].

Таким чином, результати теоретичного і практичного дослідження доводять, що досвід М. Палтишева як провідника ідеї вдосконалення педагогічної майстерності вчителя актуальний і в умовах реалізації концепції Нової української школи, тому що базується на гармонізації всіх складових освітнього середовища, упровадженні принципів педагогіки партнерства, створення сприятливих психологічних умов для розвитку здорової, щасливої компетентної особистості.

Досвід слугує ще одним прикладом гуманістично орієнтованого освітнього процесу і потребує подальших експериментальних розвідок.

Література

1. Провідництво в освіті. Від ідеї до вічності: Колективна монографія / за заг. ред. проф. І. Богданова. Передмова академіка НАПН України В. Андрущенка. – К.: Освіта України, 2017. — 368 с.

2. Бах Р. Чайка по имени Джонатан Ливингстон / Ричард Бах. – М.: Издательский дом: Азбука, 1989. – 176 с.

3. Палтишев М. М. Педагогічна майстерність і шляхи її осягання. (У пошуках практико-орієнтованих дидактичних підходів). Навчально-методичний посібник для слухачів курсів удосконалення вчителів / М. М. Палтишев. – К.: Видавець Ешке О. М. 2000. – 119 с.
4. Палтишев М. М. Педагогічний катехізис для початкуючого вчителя/ М. М. Палтишев. – Одеса: К.: Видавець Ешке О. М., 2013. – 150 с.
5. Палтышев Н. Н. Эккlesiаст педагогики (Проповедник педагогики): книга для учителя / Н. Н. Палтышев. – Одесса: Изд-во ООО «Лерадрук», 2017. – 129 с.
6. Палтышев Н. Н. Гармония урока. Учебно-методическое пособие / Н. Н. Палтышев. – Одесса: Эстафета жизни, 2011. – 476 с.

References

1. Bogdanov, I. (Ed). (2017). Leadership in Education. From an idea to an Eternity: Collective Monography. Foreword of V. Andruschenko – the Academician of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Kyiv: Education of Ukraine [in Ukrainian].
2. Richard D. Bach. Jonathan Livingston Seagull. M.: Publishing House: Azbuka, 1989.
3. Paltishev M. M. (2000). Pedagogical Skills and ways of their realization. (In search of practically oriented didactic approaches). Training – methodological guide for students of teacher’s training courses. K.: Vidavets Eshke O. M. [in Ukrainian].
4. Paltishev M. M. (2013). Pedagogichnyy katehizis dlya pochatkuyuchogo vchityela [Pedagogical catechism for a beginner teacher]. Odessa: Vidavets Eshke O.M. [in Ukrainian].
5. Paltishev M. M. (2017). Ekklesiast pedagogiki (Propovednik pedagogiki): kniga dlya uchityela [Ecclesiast of Pedagogy (Preacher of Pedagogy): a book for a teacher]. Odessa: Izd-vo ООО “Leradruck” [in Ukrainian].
6. Paltishev M. M. (2011). The Harmony of the lesson. Training – methodological guide. – Odessa: The relay of life [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті “Дорожня карта” педагогічної майстерності вчителя» презентовано таблиці-узагальнення та розгорнуте пояснення до них. Запорукою успіху в досягненні педагогічної майстерності є неодноразово перевірена практикою поетапна організаційно-методична система М. Палтишевої, Почесного доктора педагогічних наук національної Академії педагогічних наук України, Народного учителя, кандидата педагогічних наук, доцента, лауреата Вищих педагогічних премій, учителя фізики м. Одеси.

Представлено характеристику процесу співпраці суб’єктів діяльності – учителя й учнів. Проаналізовано усвідомлений підхід до вибору змісту, форм, методів, засобів навчання. Схарактеризовано етапи успішного співіснування внутрішніх і зовнішніх складових педагогічної майстерності, урочно-тематична система навчання.

Системний підхід у формуванні культури пізнання спирається на авторську навчальну практику, яка доводить, що мистецтво сприяє ефективності цього процесу і як структурний елемент, і завдяки суто мистецьким властивостям.

Досвід наближає до здійснення мрії кожного вчителя – стати Майстром, досягти педагогічної гармонії в своїй справі.

Апробація запропонованих шляхів – приклад, що сприяє створенню алгоритму дій для усвідомлення вчителем власної системи навчання.

***Ключові слова:** організаційно-методична система, урочно-тематична система навчання, складові педагогічної майстерності, мистецтво, гармонія.*